

KARINA CHABOWSKA

POWRÓT ŻANDARMA

Pod koniec stycznia br. do Polski powrócił *Żandarm*, jeden z 23 utraconych w czasie II wojny światowej obrazów z cyklu *Wojsko Księstwa Warszawskiego*. Tym samym o krok zbliżyliśmy się do ustalenia losów zaginionych obrazów Jana Władysława Chełmińskiego (1851-1925).

Do czasu II wojny światowej *Żandarm* wraz z innymi obrazami z tego cyklu stanowił część zbiorów Muzeum Wojska Polskiego. Po ponad 60 latach został odnaleziony w kolekcji zgromadzonej przez Helenę i Tadeusza Kwiatkowskich w USA. Dzieła sztuki będące w posiadaniu Państwa Kwiatkowskich zostały szczegółowo opisane w 2006 r. przez Renatę Wileńską, w książce *Kolekcja Heleny i Tadeusza Kwiatkowskich w Stanach Zjednoczonych*.

Na podstawie zamieszczonej tam ilustracji oraz opierając się na opublikowanym w 2007 r. katalogu najcenniejszych strat wojennych Muzeum Wojska Polskiego pt. *Ograbione muzeum. Straty wojenne Muzeum Wojska w okresie II wojny światowej*, obraz został zidentyfikowany przez Romana Matuszewskiego, kuratora zbiorów głównych Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie. Działania mające na celu sprowadzenie *Żandarma* do Polski podjęło Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

przy współpracy z Konsulatem Generalnym w Nowym Jorku. Dotychczasowi posiadacze obrazu wyrazili wolę zwrócenia obiektu prawowitemu właścicielowi. Z ich przychylnym przyjęciem spotkała się propozycja ministerstwa dotycząca wykonania odpowiedniej ekspertyzy. Potwierdziła ona autentyczność i pochodzenie obiektu. Na podstawie tych ustaleń Helena Kwiatkowska przekazała obraz do Konsulatu Generalnego RP

w Nowym Jorku, a stamtąd trafił on do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. 19 marca *Żandarm* powrócił do Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, po oględzinach obiektu i analizie konserwatorskiej wykonanej przez Muzeum Narodowe w Warszawie.

Żandarm Fot. Muzeum Wojska Polskiego

Żandarm należy do liczącego 48 obrazów cyklu namalowanego przez Jana Władysława Chełmińskiego na początku XX w., prezentującego żołnierzy Księstwa Warszawskiego w paradnych mundurach. Pierwotnie obrazy przeznaczone były do albumowej publikacji *L'Armée du Duché de Varsovie*, wydanej w Paryżu w 1913 r., w której ich kolorowe reprodukcje ilustrowały tekst autorstwa Alfonsa Malibrana.

Obrazy zostały wykonane w technice olejnej na desce, o wymiarach zbliżonych do 29x23,5 cm. Wszystkie miały sgnaturę autora: *Jan V. Chełmiński*.

W zbiorach polskich cykl *Wojsko Księstwa Warszawskiego* znalazł się w 1914 r., kiedy to Roland Knoedler, szwagier artysty, przekazał dzieła do Muzeum Narodowego w Warszawie z zastrzeżeniem prezentowania cyklu w całości. W 1920 r. obrazy trafiły do nowo powstałego Muzeum Wojska w Warszawie (obecne Muzeum Wojska Polskiego) i stanowiły część dużego depozytu Muzeum Narodowego w Warszawie.

W 1953 r. ustalono, że w wyniku działań wojennych utraconych zostało aż 23 z 48 obrazów. Do dziś, oprócz *Żandarma*, udało się odnaleźć siedem zaginionych dzieł – sześć obrazów (nadal na liście strat wojennych) znajduje się w Instytucie Polskim i Muzeum im. Gen. Sikorskiego w Londynie. Natomiast obraz *Komisarz wojenny, oficer i żołnierz pociągów*

wystawiony został na sprzedaż w domu aukcyjnym Agra-Art i w wyniku podjętych działań znalazł się ponownie w zbiorach Muzeum Wojska Polskiego.

Obecnie Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie posiada 26 obrazów z cyklu *Wojsko Księstwa Warszawskiego*, a jeden z obrazów znajduje się w Muzeum Narodowym w Warszawie. Na liście strat wojennych ciągle widnieje 21 obrazów. ■